

“Self-knowledge”, as a secular teachings about spirituality, is based on the ideas of the pedagogy of the XXI century, personal-semantic development, awareness, unity of all things and new strategies of teaching.

The purpose of the subject is development of a child, harmonious development of his/her intellectual and moral potential.

In order to teach the subject the teacher must have the Certificate of the National research and Wellness center “Bobek”. It is common knowledge that in order to teach the teacher needs to have in addition to knowledge of the program of “Self-knowledge”, a good ethical culture, rich inner world, continuously pursue internal spiritual work; to be able to attract different students to dialogue, to argue. The teacher himself must be a personal example of a person living in the unity of thoughts, words and deeds. It is important for the teacher to master the art while designing to connect by the theme like the plot line on basis of the principle of identifying universal values the blocks of classes; in the implementation to be able to do transitions with a focus on the topic and value. Actually the teacher performs the roles of the screenwriter and director.

Indeed, the question of subjectivity and dependence on the teacher of the quality of subject teaching is significant. However, we should remember that modern post-nonclassical science also stands on the principles of the subjectivity of the knower of consciousness. Another view of the Kazakhstan scientists is the need to bring the elements of cognitive education, namely the teaching of the self-knowledge concepts that will help you design a process not only of spiritual self-development, but also personal and psychological development.

Key words: *subject “Self-knowledge”, teaching about spirituality, innovative educational product.*

УДК 373.2.015.31:7:378

Людмила Одерій, Олена Титаренко
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ – СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У даній статті автори розглядають одну з актуальних сучасних психолого-педагогічних проблем – розвиток художніх здібностей у дітей. Вони обґрунтовують можливість і ефективність використання українського образотворчого мистецтва в якості провідного засобу розвитку художніх здібностей. Художня здібність – особлива обдарованість, що виражається у прихильностях, потребі й здатності до художньої творчості, у легкості засвоєння навичок творчої діяльності в тому чи іншому виді мистецтва. Методика роботи з дітьми спрямовувалася на збагачення культури зорового сприйняття, розвиток емоційної чутливості до творів образотворчого мистецтва, прилучення до самостійної художньої діяльності в техніках народного мистецтва України.

Ключові слова: *художні здібності, українське образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, розвиток, дошкільники.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є розвиток людини, яка постійно, з раннього дитинства, удосконалює свою особистість, здібності, обдарованості.

Особливе місце серед них займають художні здібності, бо успіх розвитку суспільства залежить, певною мірою, і від ступеня розвитку в його громадян

здатності діяти за законами краси. Великого значення, у зв'язку з цим, набуває проблема виявлення й забезпечення сприятливих умов для творчої самореалізації дитини, озброєння її способами діяльності, стратегіями мислення.

Супроводжує дитину педагог, вихователь дошкільного закладу. Він емоційно заряджає її, навчає прийомам художньої діяльності і творчості, демонструє власний приклад художньої творчості. Він має величезне значення й вирішальний вплив на розвиток дитини. Ось чому знайомство майбутніх фахівців із особливостями формування художніх здібностей дітей, із засобами їх розвитку, із особливостями використання для цього мистецтва є необхідною умовою їх підготовки.

Виявлення здібностей у дитини і їх ефективний розвиток є одним із найголовніших завдань педагогіки. Необхідно визначити дієві засоби, які б допомогли дитині розкрити повніше свою обдарованість, розвинути свої здібності.

Українське образотворче мистецтво – великий скарб, і його естетичні й художні особливості містять у собі мудрість і красу. У «Базовому компоненті дошкільної освіти» наголошується, що в Україні складаються умови для роботи дошкільних закладів, де певною мірою використовуються досягнення естетичної спадщини народу [1]. «... Мистецтво – це резонатор, який посилює усе добре, усе прекрасне, що є в душі дитини. Треба допомогти дитині через мистецтво глибше усвідомлювати свої думки та почуття, ясніше мислити і глибше почувати» – підкреслював видатний педагог В. О. Сухомлинський [11, 18].

Аналіз актуальних досліджень. Основою вивчення проблеми розвитку художніх здібностей у дітей постають праці видатних психологів О. Л. Венгера, Л. С. Виготського, О. В. Запорожця, В. І. Киріченко, Г. С. Костюка, О. Н. Леонтьєва, В. С. Мухіної, Є. Т. Пілюгіної, С. Л. Рубінштейна, Б. М. Теплова; педагогів Н. О. Ветлугіної, Т. Г. Казакової, Т. С. Комарової, Н. П. Сакуліної, А. П. Усової; філософів В. С. Афанасьєва, П. Н. Бойко, І. І. Давидова, Н. Ф. Овчіннікова, О. Р. Познера, Є. Т. Юдіна, а також Ф. Фребеля, М. Монтесорі, О. Декролі. А для побудови організованого навчання та виховання, що створює умови для розвитку здібностей дитини, особливе значення мають дослідження відомих учених, педагогів і психологів Н. О. Ветлугіної, Л. С. Виготського, О. М. Матюшкіна, В. О. Моляко, Н. П. Сакуліної, В. О. Сухомлинського, Б. М. Теплова, А. П. Усової, П. М. Якобсона.

Метою даної статті є актуалізація вивчення майбутніми фахівцями проблеми формування художніх здібностей у дітей і знайомство з засобами їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Всебічний розвиток здібностей відкриває кожній людині доступ до різних професійних форм діяльності, що є одним із найголовніших завдань кожного цивілізованого суспільства, кожної цивілізованої країни.

Здібності в широкому філософському розумінні – психічні якості індивіда, що регулюють його поведінку і служать умовою його життєдіяльності. Потенціальна здібність представлена організацією морфологічних структур, пристосованих для виконання певної діяльності. Найбільш загальна людська здібність – чуттєвість [2].

Якісний рівень розвитку здібностей висловлюється: у понятті талант – сукупність здібностей, що дозволяють отримати оригінальний, досконалий і суспільно значущий продукт діяльності; у понятті геніальність – здатність здійснювати принципові зрушення в тій чи іншій сфері творчості [6, 8].

Здібності не надаються людині в готовому вигляді. Вони завжди є результатом розвитку, який здійснюється головним чином у процесі виховання й навчання. Уродженими можуть бути лише задатки, тобто анатомо-фізіологічні особливості, що лежать в основі розвитку здібностей. Самі ж здібності не можуть виникнути поза конкретною діяльністю людини. Усі складові здібностей – продукт людських взаємовідносин [4, 5].

Незаперечним є факт, що здібності людей не є рівними. Це має бути враховано при вивченні особливостей та побудові будь-якого процесу навчання й виховання. Окремим завданням постає вивчення особливостей формування художніх здібностей. Поняття «художні здібності» – складне й багатогранне. Це особлива обдарованість, що виражається у схильностях, потребах і можливостях до художньої творчості в межах того чи іншого мистецтва. А. В. Кузьменко узагальнює, що художня здібність виявляється у схильності, потребі, здатності до художньої творчості, у легкості засвоєння навичок творчої діяльності [3].

Виходячи з їх праць, естетична здібність визначається як сукупність індивідуально-психологічних особливостей людини, завдяки яким відкривається можливість здійснювати естетичну діяльність: естетично сприймати й переживати явища дійсності і мистецтва, оцінювати їх засобами судження, смаку і співставлення з ідеалом, створювати нові естетичні цінності (у праці, поведінці, науці, техніці і мистецтві) [10].

Корені естетичних здібностей – в особливих природних задатках. Однак проявляються й розвиваються вони тільки у визначених психологічних і соціально-історичних умовах існування індивіда. Формуються вони по мірі становлення і вдосконалення особистості в умовах існуючого рівня естетичної й художньої культури. Своєрідним проявом, конкретизацією і спеціалізацією естетичних здібностей постають художні здібності. Художні здібності – це здатність не тільки до естетичного сприйняття, переживання й оцінювання творів мистецтва, а і здатність до створення художньої цінності [9].

На відміну від естетичних здібностей, якими володіє кожна нормальна людина, художня здібність – особлива обдарованість, що виражається у прихильностях, потребі й можливості до художньої творчості, у легкості

засвоєння навичок творчої діяльності в тому чи іншому виді мистецтва. Культивування й розвиток цих здібностей – одне з головних завдань естетичного виховання. Педагогам-вихователям необхідно виважено зорієнтуватися у виборі засобів і методів вирішення цього завдання. За твердженням Т. С. Комарової, найважливішим фактором формування в дітей художніх здібностей є ставлення до художньої діяльності [7].

Ми теж зробили спробу прийняти участь у вивченні проблеми формування здібностей – зокрема, художніх здібностей дітей дошкільного віку. Ми припустили, що формуванню художніх здібностей у дошкільників буде сприяти прилучення дошкільників до художньої діяльності в межах українського образотворчого мистецтва та ознайомлення дітей із його особливостями, а також використання форм і методів педагогічної роботи, які забезпечують позитивне ставлення до проявів індивідуальності дитини в художній діяльності.

При розробці методики педагогічної роботи, спрямованої на розвиток художніх здібностей, ми враховували, що у психології розрізняють поняття: загальні здібності, спеціальні здібності, здібності до образотворчої діяльності; художні здібності, що належать до числа спеціальних; здібності не являються уродженими якостями, вони існують тільки у процесі розвитку, не існують поза конкретною діяльністю; рівень розвитку кожної здібності в кожній людини залежить від задатків; найвищий рівень розвитку здібностей людини можуть досягти особи обдаровані, талановиті, тобто ті, які мають сприятливе сполучення різноманітних задатків; задатки – анатомо-фізіологічні особливості, що визначають можливості більшого чи меншого розвитку здібностей.

У якості провідного засобу впливу на дитину дошкільного віку ми обрали українське образотворче мистецтво.

Корифей дошкільної педагогіки Н. П. Сакуліна, аналізуючи особливості сприймання дітьми творів народного мистецтва, підкреслювала, що дітям дошкільного віку близькі й зрозумілі твори декоративного розпису, різь, вишивки, народної іграшки. Діти сприймають їх повніше, глибше, ніж великі полотна живопису і станкову скульптуру. Це дуже допомагає вихователю [7].

Являючись рідним, українське мистецтво є зрозумілим, близьким і має великий емоційний вплив на дитину і, на наш погляд, являє собою зразок високої художності. До зразків українського образотворчого мистецтва належать твори як професійних художників, які творили в Україні або були українцями, так і народні, декоративно-прикладні, ужиткові види мистецтва; як сучасні твори живопису, графіки, скульптури, кераміки, так і давні зразки.

Для своєї роботи ми використовували народне декоративно-прикладне мистецтво України. На наш погляд, саме завдяки таким його якостям, як зрозумілість призначення й доступні художні техніки, цей вид мистецтва є придатним для розвитку художніх здібностей дітей дошкільного віку.

Твори народного мистецтва розподіляються на види – за утилітарним або вжитковим принципом. Тобто, посуд, одяг, ткацтво, кераміка. А також за способом обробки матеріалів. Визначають так звані м'які матеріали – вишивка, плетіння, ткацтво, килимоткацтво. І так звані тверді матеріали – художня обробка металу, кісток, кераміка. Виділяються також розписи.

Всі ці твори народного декоративного мистецтва близькі дітям барвистістю, простою композицією. Вони допомагають розвивати в дітей відчуття кольору, використовувати їх техніки. Діти пізнають, що є ритм, симетрія, без яких декоративне мистецтво не можливе. У процесі ознайомлення з творами дитина починає розуміти взаємозалежність між призначенням, формою і прикрасою предмету.

Можна назвати якості декоративно-прикладного мистецтва України, що роблять його дієвим засобом розвитку художніх здібностей дітей: яскравість, простота форми, ритму, розташування художніх елементів, великий вибір і доступність матеріалу, художніх технік, можливість самостійних художніх проявів дітей.

І саме українське мистецтво, завдяки вище вказаним якостям, надає дітям-дошкільникам можливість участі в реальній продуктивній художній діяльності. На основі цього ми провели спеціально організовану педагогічну роботу, спрямовану на виявлення ефективних форм і методів розвитку художніх здібностей дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності в галузі українського декоративно-прикладного мистецтва.

Ми окреслили, відповідно до визначенню поняття, такі показники художніх здібностей дітей дошкільного віку, як: наявність у дитини інтересу і схильності до художньої діяльності; можливості дитини передавати в художній діяльності власні почуття, фантазії; якість дитячих робіт.

Методика роботи з дітьми спрямовувалася на збагачення культури зорового сприйняття; розвиток емоційної чутливості до творів образотворчого мистецтва; прилучення до самостійної художньої діяльності в техніках народного мистецтва України; розвиток у дітей інтересу та уявлення про художні особливості і призначення декоративно-прикладного мистецтва України. Для розвитку художніх здібностей ми використовували поєднання різних методів, прийомів, форм роботи з використанням різноманітних зображувальних та наочних матеріалів.

На підставі вивчення психолого-педагогічних наукових досліджень і аналізу результатів проведеної нами спеціальної педагогічної роботи можна зробити такі *висновки*: запорукою успішного розвитку художніх здібностей є залучення дітей до продуктивної художньої діяльності; образотворче мистецтво України, зокрема, народно декоративно-прикладне, має значний педагогічний потенціал, може бути вдало використано для розвитку художніх здібностей дітей дошкільного віку.

Ми передбачаємо такі *напрями подальшої роботи*:

- вивчення можливостей забезпечення наступності зі школою в роботі, спрямованій на розвиток художніх здібностей дітей;
- пошук нових засобів розвитку художніх здібностей дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : Видавництво «Просвіта», 2012. – 26 с.
2. Запорожец А. В. Развитие произвольных движений / А. В. Запорожец. – М. : Педагогика, 1960. – С. 93.
3. Кузьменко В. С. Здібності. Словничок психолога / В. С. Кузьменко // Дошк. вих. – 1996. – № 10. – С. 35.
4. Кулачківська С. Н. Новий погляд на стару проблему. Гуманістичний підхід до розвитку дітей / С. Н. Кулачківська // Дошк. вих. – 2002. – № 7. – С. 16–17.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1975. – 304 с.
6. Матюшкин А. М. Загадки одаренности : Проблемы практической диагностики / А. М. Матюшкин. – М. : Школа-Пресс, 1993. – 127 с.
7. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию / Т. С. Комарова, Н. П. Сакулина, Н. Б. Халезова. – М. : Просвещение, 2010. – 185 с.
8. Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. А. Моляко // Обдарована дитина. – 2002. – № 4. – С. 28.
9. Неменский Б. М. Мудрость красоты : о проблемах эстетического воспитания / Б. М. Неменский. – М. : Педагогика, 2009. – 190 с.
10. Платонов Ю. П. Психология коллективной деятельности / Ю. П. Платонов. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1990. – 184 с.
11. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Политиздат, 1975. – С. 18.

РЕЗЮМЕ

Одерий Л., Титаренко Е. Проблема формирования художественных способностей у детей – составляющая инновационного развития высшего образования.

В данной статье авторы раскрывают теоретические аспекты одной из актуальных проблем дошкольного воспитания – развитие художественных способностей. Дано описание и обоснование применения изобразительного искусства для развития художественно-творческих способностей детей дошкольного возраста. Методика работы с детьми направлялась на обогащение культуры зрительного восприятия, развитие эмоциональности, привлечение к самостоятельной художественной деятельности в техниках народного искусства Украины.

Ключевые слова: художественные способности, украинское изобразительное искусство, декоративно-прикладное искусство, развитие, дошкольники.

SUMMARY

Oderiy L., Titarenko O. Problem of forming children's artistic skills as a component of innovative higher education development.

In this article the authors expose the technological aspects of permission of one of the issues of the day of preschool education. Theoretical aspects of the problem are revealed in the article. A leading place is occupied by description and foundation of application for vocal development of children in the process of study of the art story of an educator. The method of work recommended by the authors is instrumental in vocal development of children of preschool age.

According to the National doctrine of education development in Ukraine, the professional pedagogical studies must be personality oriented. The future teacher must be trained not only as a subject teacher, but a professional teacher capable to communicate and interact with pupils and adults.

In the context of modern social processes the teachers of higher school offer interesting approaches to the future teachers forming taking into account the best tendencies of previous years, namely in the field of pedagogic. Authors underline the idea of the professional forming of the future teacher who must be trained, that require the features in self-perfection, self-education, mastering the most valuable character of humanism. A student must realize while the period of studies, that a personality of an educator is the basis of his vital and professional successes, that the qualities and properties of a teacher are provided by the high level of his self-realization in professional activity.

Among the other types of art the graphic one has unique possibilities to the decision of tasks both of artistic and personality development, public and spiritual becoming of the rising generation. In preschool age the depicting activity is one of the most accessible and emotionally keen.

Perceiving and estimating the aesthetic beautiful phenomenon, a child gains the experience of estimating activity, it acquires major components: the world view positions and options, personality emotional attitude towards the world, the ability to determine the important artistic descriptions. Ability to perceive artistically and aesthetic beautiful experience is from one side the pre-condition, and from the other – the result of aesthetic beautiful estimation of reality which is by itself the ability of aesthetic beautiful perception and aesthetic beautiful sense in operations.

Key words: *artistic skills, Ukrainian fine art, decorative-applied art, development, children of preschool age.*